

Matija in njegova ljubezen.

Spisal Milan Pugelj.

o hlevu se je širil komaj prosojen mrak. Težka in široka lesena vrata so bila trdno zaprta. Majhno okno njim nasproti je zakrivala gosta mreža, odeta na vseh koncih in krajih z zaprašenimi in umazanimi pajčevinami, ki so visele od nje kakor cunje. Neznatna množina svetlobe je prihajala skozi njo in se sredi temnega in prostornega hleva popolnoma izgubljala.

Natanko pod štirioglatim oknom je stala tik jasli siva in postarna krava, pulila iz jasli mrvo, jo trla glasno z zobmi, mahala enakomerno z repom od leve na desno in narobe, prestopila včasi in dvignila nogo po muhi, ki je brenčala krog nje, sedala po njej in jo trdovratno pikala.

Za vrati ob steni je stala v popolni temi neurejena postelj in na njej je sedel fant Matija, najstarejši sin, revne in zadolžene kmetije. Noge je potegnil za seboj na ležišče, sklenil jih je nad gležnji z rokami, naslonil brado na kolena in strmel tako zamišljen v temo. Njegov rjavi obraz je bil v temi skoro črn, toliko da ne svetle oči so zrle nekako odločno in trdo nekam v kot, kakor bi iskale nekaj izgubljenega in obenem takega, kar se ne sme izgubiti. Včasi je vztrepetal po vsem životu, vzdihnil je pridušeno, kakor naskrivaj, kakor da bi ga bilo pred samim seboj sram, in zdrznil se je zopet, kakor bi se bil vrnil tisti hip z zgrešene in nelepe poti na pravo in pošteno.

Zunaj je deževalo že drugi dan. Vedno enakomerno, kakor bi prenašali tisto vodo, ki je padala na zemljo, nazaj na nebo in jo ulivali od tam vedno vnovič na hribe in doline. Široka in prostrana močvirnata ravan je bila ž njo že vsa prepojena in prebivalci so se bali povodnji. Poletje je bilo, žito v klasju, fižol v stročju, krompir je delal pod zemljo že nove gomole, koruza je bila visoka že za moža. In pride povodenj in vsega je konec. Žito se izpridi vsled prevelike vlage, koruza porumeni in opeša, krompir segnije sredi mlakuž in mlak. Nič ne ostane kakor beračija.

Matija se je ozrl proti zamreženemu oknu in poslušal dež. To pot mu ni bilo do povodnji, ali deževje ga je togotilo. Še nocoj

je moral na dolgo pot, na dolgo in nočno, tri ure hoda v sredino močvirnate ravnine in še nove tri ure do njenega konca. Tuintam so pota slaba, tuintam samo steze, mogoče že zalite, že preplavljene z umazano in blatno kalno vodo, ki se plazi po temi kakor stonoga pošast in se zajeda globoče in globoče v vse njive in travnike. In dviga se in raste in ponekod je ne bo mogoče bresti. Plavati bo treba, daleč in sredi teme se bo treba boriti z vodo in nalivom in lahko bo zgrešiti pot. Izgubiti se na umazanem in vznemirjenem površju in utoniti!

Ali tako daleč niso šle misli. Čisto tuj je bil strah, do tistihdob komaj poznan. Toliko poguma je bilo v prsih, toliko mlade, sveže in jake moči, da se je izgubil sredi nje kakor kamen v morju. Neprijetna je bila pot, ki ga je čakala to deževno noč, ali sladka kakor še nikoli. Tam v sredini te močvirnate doline je stala namreč bogata vas s premožnimi gospodarji, s plodonosnimi polji, z jakimi dolenjskimi fanti in z lepo in visoko devojko Anko. Vsi neporočeni moški na daleč in blizu so se zanjo navduševali, devet far naokoli je vedelo povedati o njeni lepoti in ni bilo tedna, da bi ne potrkal na njene duri ženin. Iz Ljubljane, iz velikega in slovečega mesta, so prihajali kakor mravlje. In iz gorenjskih krajev in iz Bele Krajine in celo Vlahi od onostran Kolpe so prišli in so vpraševali po njenem premoženju. Neki Dolenjec, mlad oštir in mesar, ki se je spočetka kratkočasil, se je tako zaljubil, da je vsled nesrečne ljubezni zapil krčmo in trgovino in samega sebe. Umrl je natanko kakor pijanec: po novem letu je zmrznil v obcestnem jarku.

Dolgo je že od tega dogodka, leto mogoče, baš takrat, ko je bil pri županu ples in je stregla ljudem zala Anka. Hej, to je služil žilavi in šepavi godec Brumen, to je vlekel mehove, da so škripali kakor stara vrata! Vse križem je pilo, vse križem je pelo in dogodilo se je, da je bil takrat prvič Matija z lastnim dekletom na vaški veselici. Grudnova Zala je bila, tista, ki ima svetle lase in se ji pri govorjenju zapleta jezik.

Sedita za mizo in pijeta. Zaplešeta vmes, Matija tolče po tleh, da se cepijo deske od tal, dekleta drži in vihti, da se uliva pot curkoma po njenem mladem in razpaljenem obrazu. In ne manjka zavistnika. Jaka pride, dolgi Jaka izpod Krima, surovi fant in znani pretepač.

„Kaj, vino piješ, Matija?“ — povpraša, roke potisne v hlačna žepa, stopi na široko pred mizo, kjer sedi Matija z dekletom, zasmeje se naglas in tako, kakor bi hotel reči: šema.

„Kaj, vino piješ, Matija?“ — vpraša še enkrat in se obrne proti krčmarici. „Mleka prinesite, mati županja“ — tako kriči — „cel bokal kravjega mleka prinesite!“

Mati županja gre in prinese, Jaka prime, postavi pred Matijo in vzame vino. In vse obstane in gleda in se smeje: hahaha. Godcu Grudnu padejo mehovi iz rok in se grohota, kakor bi imel krč v trebuhu: hohoho. Grudnova Zala je rdeča kakor žerjavica, skloni se na mizo in zakrije z robcem obraz, Matija škrtá z zobmi, pesti mu kamené, lasje mu vstajajo kakor ježu, vstane nenadoma in zamahne naravnost po Jaki, da je krvav v trenutku.

„Kri“ — zakriče ženske in ves smeh mine. Gruča fantov se sprime, odrasli moški planejo vmes, trgajo živo kopico na desno in levo, iztrgajo Matijo iz nje, ga pahnejo nenadoma skozi duri in zadržujejo tiste, ki hočejo za njim. Zunaj v veži ga pograbi Anka, kakor v sanjah gre za njo, stopi v sobo, v majhno, belo in prijetno čumnato, vrata se zapro za njim in zaklenejo. Zunaj kriče in kolnejo, okrog hiše hodijo in bijejo s kolmi ob plotove, v veži nekdo joka, droben ženski glas, menda Grudnova Zala, osmešena ljubica.

Predno se zmračí, je vse tiho. Samo oče župan hodi po veži s trdimi in oblastnimi koraki, županja govori pri ognjišču o izprijenosti mladine. Sredi vrtnih gred za hišo poje Anka in njen glas leti do ušes kakor živa ptica. Lep in čvrst in čist kakor srebro. Rože trga, ki jih ne podarja nikomur, k ustnam jih nosi, ki jih ne sme nihče poljubljati. Vesel in slovit bo tisti čas, ko se bo nagnila Anka do fanta, ki bo prišel in bo vprašal po srcu in roki. Kakor bi se zaljubila snežena gora, stajala bi se ledena skorja, ki jo je odevala od njega dni, rože bi vzcvetle po njej, sami cvetoči grmi, sami vrtovi kakor v paradižu. In počila bi od vrha do tal in devotka bi stopila iz nje, mogočna in čarobna kakor sanje.

Kakor boječ potepuh se je plazil mrak izpod postelje, izza peči, iz kota za posteljo, se gostil kakor večerna jesenska megla, se dvigal više in više, splezal do okna in ga počasi zagrní, kakor s prosojno zaveso.

Matija je sedel na postelji, na lepi beli in čisti postelji in pritiskal robec na čelo, kjer se je pokazovala od časa do časa lisa krvi. Kakor v sanjah je živel, v nekakšni omami, kakor bi se bil baš prebudil, nenadoma dvignil iz nekako težkega in utrudljivega spanca.

„Kaj je napravil?“ — je mislil. „Osramotil me je! Mleka je postavil pred me, pred fanta! Če ga nisem ubil na mestu, sem ga premalo udaril. Vrag ž njim!“

Napol se je sklonil pokoncu, dvignil je roke do glave in skrčil pesti. In polglasno je govoril: „Da bi ga dobil, da bi ga imel zdajle pred sabo, bi mu podrobil kosti kakor polhu. Za vrat bi mu stopil kakor lisici in možgane bi mu pretipal kakor kokoši.“

Iz debele krvave lise na čelu se je spustila drobna krvava črta do konca nosu in kaplja krvi je kanila na tla in se razškropila tam kakor zvezda. Matijo je zbolelo na čelu, pritisnil je nanje robec in se nenadoma pomiril.

„Kaj se norčuje z menoj? Kaj sem mu storil?“ —

Polglasno se je vprašal, tudi levo roko je pritisnil na čelo.

„Kaj me smeši, ko nima vzroka? Kdo bi ne udaril, kadar vzkipi od jeze in nima polževine po žilah, ampak kri!“

Matija je legel postrani na posteljo, tiščal robec na čelo in mislil. Že skoro čisto temno je bilo po izbi, svetloba, ki je prihajala od zunaj skozi okno, je bila motna kakor kalna voda. Tam v krčmi je pel stari čevljar Jure, na blizu in široko znani pijanec. Vsakdo ga je poznal po govorjenju in glasu. Kadar je govoril, je grčal kakor zarjavela pila, in kadar je pel, je hreščal kakor razglašene podružniške orgle. V veži je govorila z nekom Anka, z nekom, ki je tiho govoril, in se smejala kakor nov zvonec. Menda je stal fant pred njo, ki je bil neumen in zaljubljen. Glas županje je še vedno prihajal iz kuhinje, oblastni županovi koraki pa so utihnili.

Napol od bolečine in napol od jeze, ki ga je vedno na novo popadala, je zadremal nekakšno čudno in trudno polspanje. Prebudil se je šele takrat, ko so se odklenile in odprle duri in je nekdo stopil tik do njega. Pogledal je, a tema je bila gosta kakor sir. Ničesar ni videl, samo čutil je, kako stoji nekdo blizu njega in se hoče sredi teme razgledati.

„Kdo je?“ — je vprašal in obenem se je prestrašil. Mislil je, da je doma v hlevu in da je vlomil tat ali mogoče Jaka, da se maščuje.

„Molči!“ — je rekla Anka in uprasnila žveplenko. „Poglej!“ —

Domislil se je in bilo mu je jasno. In tako čudno mu je bilo obenem. Na glavi je čutil skelečo in nekako ostro režočo bolečino, ves život ga je bolel, kakor bi ga oplazilo posekano drevo, v notranjost se mu je naselilo posebno, do takrat še nikoli znano čuvstvo. Nekakšno nenavadno hrepenenje, vroče in boleče obenem, sladko in grenko hkratu. Kakor bi se hotelo nekaj odtrgati od duše, kar je privezano nanjo z verigami, in še huje, siloma bi se hotelo nekaj izluščiti iz srca kakor jedro iz lupine in se dvigniti nekamo

po poti omamnega hrepenenja. Hipoma je bil kakor otrok, ki potrebuje nekoga, da ga včasih poboža in poljubkuje.

„Anka!“ —

Poklical jo je in njegov glas je bil mehak, skoro trepetajoč.

Sedla je k njemu na posteljo, prižgala novo žveplenko in posvetila v njegov obraz.

„Po čelu si jih dobil, vidiš!“ — je rekla in zdelo se mu je, kakor bi dejala: „Prav ti je“ ali „Škoda, da te niso huje!“

Vstala je, zagrnila okno, prižgala luč in sedla vnovič k njemu.

„Govori brez skrbi“ — je rekla, vzela iz žepa svoj beli robec in ga pritisnila na njegovo čelo. „Naši spe zgoraj v nadstropju in na drugem koncu.“

Z levo roko je nagnila njegovo glavo bliže k sebi in z desno je brisala kri, ki se je držala v drobnih curkih obraza.

„Poglej“ — je rekel — „branila si me in hvaležen sem ti. Sram me je, ker sem se tepel! Nikoli več se ne bom!“

„Kakšen fant, ki nima nič krvi! Kdor ni šema, da zabavljaču po ustih!“ —

Matija je mislil nekaj čisto drugega. Vesela in lepa misel je prišla in ga razveselila, kakor solnce megleno krajino.

„Ali si se bala zame?“ — je vprašal in skoro sam sebe se je ustrašil. Natanko je vedel, da ji je vseeno.

„Zdaj si čist“ — je dejala, kakor bi ne čula njegovih besed, odložila robec in sklenila roke v naročju. Tam zunaj nekje v bližini so peli vaški fantje svoje navadne in priljubljene pesmi. In plavale so skozi noč kakor vedno: čudno turobno so vplivale, nekako tako, kakor bi imel človek nekaj sladkega in dragocenega, nekakšen čisto tajen, a tem priljubljenejši zaklad, izgubil bi ga in bi žaloval za njim naskrivoma kakor šestnajstletna punčka za prvim fantom.

„Poslušaj petje“ — je dejala in zdelo se je, kakor bi se nankrat vsa izpremenila. „Jaz postanem vedno otročja, kadar ga slišim po noči. Čudna prav gotovo!“

„Ali me ti že dolgo poznaš?“ — je vprašal Matija. In Anka se je smejala.

„V šoli sva bila skupaj, ali si pozabil? Tepla sem te, vedno tepla. Nekoč sem te udarila s palico po nosu, da ti je šla kri, a nazadnje sem jokala, ker si se mi smilil.“

„Ne spominjam se“ — se je oglasil in poznalo se je, da misli bogvekaj. Še vedno ni spoznal samega sebe. Rana na čelu je skelela in rezala obenem, hrbet je bolel kakor prej, v notranjosti je vladalo

še vedno čudno, še nepoznano razpoloženje. In skoro nekaj strahu podobnega se je mešalo vmes, nekakšna plahost pred nečim, ki se bliža grozno kakor zmaj.

„In nekoč smo se igrali in v igri je prišlo tako, da sem te morala poljubiti. In poljubila sem te in objela — lepo — kakor velika!“ —

Gledala je v svoje naročje, drobna, lepo zaokrožena ušesa so ji gorela in lica je preplavljala žgoča in nekako sočna rdečica.

„Pozneje te nisem videla. Redkokdaj. In če sem te videla, ali naj grem sama in te naj prikličem?“

Zunaj so še peli fantje in Ankinе besede so se zlagale z mehki in prijaznimi napevi v rahlo harmonijo.

Matiji je preplavila srce čudna žalost. Napol nesreča in napol sreča, napol bogastvo, napol uboštvo, zapuščenost in brezciljna ljubezen obenem.

„Glej!“ —

Utihnili so nenadoma, desnico je položil okrog njenega pasa v naročje in tam jo je božalo dekle kakor v sanjah in kakor bi pozabilo, da je njegova. Tudi on je sklonil glavo in strmel enakomerno predse, kakor bi čakal nečesa novega, kar se še ni nikoli na svetu pripetilo.

Zunaj je umrla pesem, samo petje čričkov je zvenelo nekako uspavajoče skozi noč, lajanje psa je planilo včasih vmes kakor volk med ovce, odmevalo hipoma od vseh strani in nagloma izginilo kakor prepojeni tatovi. Tako toploprijetno je postalo v sobi, nekaj mehkega in prisrčnega se je razlilo po njej in jo napolnjevalo do zadnjega kota. Pisana ptica, ki je spala v kletki na steni, je dvignila glavo izpod perotnic, se ozrla po sobi in se veselo in skoro porredno oglasila.

Anka je naslonila glavo na njegovo lice in se ga oklenila z obema rokama.

„Smiliš se mi. Boli te čelo, Matijček!“ —

Kakor materin glas so se čule njene besede.

„Rad te imam“ — je izpregovoril skoro s težavo in glas se mu je tresel — „rad te imam in si ti ne upam dobro povedati. In tudi ne morejo besede iz mene: v prsih leže in peko kakor ogenj.“

„Ali te še boli?“ — je vprašala in še blažje so bile besede.

„No, povej!“ —

Svoje lice, vroče kakor plamen, je pritisnila na njegovo čelo in ga izpraševala kakor v mehkih sanjah: „Kaj ne? Zdaj več ne boli.“

In kakor otrok je postala. Božala ga je in poljubovala, igrala se z njegovimi rokami, jih nosila k svojemu obrazu in jih pritisкала na lica.

„Gledal sem te“ — je govoril in čudovito resen je postal — „gledal, kakor gleda berač na bogataševo mizo. Kdaj bo sedel za njo?! Zgodi se, kakor je zapisano: Berač bo berač in bogataš se bo povzdignil!“

„Zakaj si mi tuj?“ — je vprašala. „Tvoja sem!“

„Ne vem“ — je dejal — „ne razumem. Srce dela načrte in razum račune. In tudi usoda. Tisto, kar hočemo, nam nadomešča s tistim, česar nočemo. In zasmehuje nas in naše prošnje: žalost da za veselje.“

Tresel se je kakor otrok pred veliko svečanostjo, samo enkrat poljubil njeno čelo tako spoštljivo kakor čudodelno svetinjo, samo enkrat jo objel čisto plašno in čisto rahlo kakor sanjo.

Ko je odhajal od nje ob polnočnem času in slišal petje in vriskanje prepirljivih fantov, ki so šli po beli in široki cesti, se jih je ognil v dolgem ovinku kakor starec, ki ima mladost daleč za sabo in ne mara več njenih burk. Nocoj bi ne hotel prepira. Pomiril bi se z vsakomer, kogar je kdaj sovražil, z vsem svetom bi napravil spravo, in če bi mu prišel nasproti tudi pretepač Jaka, bi se ne jezil nad njim. „Kar se je dogodilo, naj bo pozabljeno!“ — bi svetoval in prijateljsko bi mu segel v roke. „Mladostna norost, prijatelj, in ničesar drugega! Če ti lahko pomorem, bom storil!“ —

Lepa noč se je širila okroginokrog, zdelo se je, da diha kakor speča devica v poročnih sanjah. Globoko in enakomerno se dvigajo grudi, v rahlih dihih se zibljejo vejice na drevju in bilke na poljanah, preko sanj letajo netopirji, nočni metulji, nočne ptice, tiste velike in plahe, ki se zibljejo skozi temo tiho in skrivno kakor duhovi. Še so peli na polju murini in po drevju črički svojo enakomerno in uspavajočo pesem, še je priplavalo od tu, od tam lajanje priklenjenega psa, planilo med pesem kakor jastreb med golobe, zbežalo kakor tatinska divjačina.

Matija je prišel domov, zlezal na hlev in se zaril v mrvo. Ni zaspal do jutra, niso mu dali pokoja spomini tistega dneva. Kakor vojska so dreveli semintja, dramili vedno iznova duha, ga vedno vnovič vznemirjali in razburjali kakor viharji morje.

Čez dva, čez tri dni se je pomiril. Vživel se je v tisto življenje, v tisto srečo, ki mu jo je naklonila usoda in ga zalila ž njo od vseh strani kakor povodenj dolino. Ob večerih se je odpravljaj na dolgo pot do svoje ljubice, tiho in skrivoma je hodil in prihajal in enako odhajal. On, beraški sin, je zahajal v vas k bogataševi hčeri, ki mu je bila zvesta in ga ljubila. Kakor tat je hodil po njene

objeme in njene poljube, po njene obete in prisege, po tiste njene besede, ki so slikale bodočnost tako, kakor so nebesa.

Bogve kako je bilo: nekdo ga je nekoč videl. To ni bil fant, zakaj fant bi bil zastavil besedo in pest in bi se bil odločno pogovoril, tisti pa, ki je ovohaval, je vstal do današnjega dne skrit in neznan.

Neko popoldne proti jeseni je bilo, kmetje so spravljali pridelke s polja, vsak čus se je bilo bati, da se izprevrže ugodno suho vreme — neko popoldne je prišel in prišepal pijači vdani čevljar Jure, ozrl se je naokoli, in ko je natanko videl, da ni ne na desno, ne na levo nikogar, se je razkoračil, posegel z desnico v malho in zapel z zoprnim in hreščečim glasom kakor razglašene podružniške orgle:

„Kaj boš, kaj boš za mano ho — o — dil,
klobuk, klobuk postrani no — o — sil!
Jaz ti pa to povem,
da te ne smem!“

In nehal je odločno, kakor bi odsekal, iztegnil roko in izročil Matiji belo in rdeče obrobljeno pismo.

„Nekaj mi boš dal“ — je prišel in se smehljaj in pačil s čudnim nasmehom svoj razblinjeni, rjavi in z dolgimi, rdečimi kocinami porasli obraz. „Nekaj mi boš dal; če ne moreš veliko, pa daj malo. Kakor kdo more! Kaj ni res? Tisti, ki ima veliko, naj da cekin, tisti, ki ima malo, daj groš. Revež sem, star že, brljav, da ne vidim več dobro vleči drete in vbadam tam, kjer je narobe. In tudi otroke imam, devet otročičev, prijatelj božji, vseh devet po božji volji kakor orglice sv. Cecilije. In babo imam kakor taščo peklenščka samega!! Bog te varuj svoje šibe, človeške zavisti in take babe!“ — Odkašljaj se je in še enkrat je prišel. „In dolga je pot in noge slabe. Kakor bi imele po njih mravlje svoje procesije in bi srkale njih mozg kakor sladkobo drevesnih uši.“

Matija mu je dal desetico, in Jure je vesel zavil za oglom in odkorakal z dobro voljo v duši do Potokarja, prvega oštirja ob tisti poti. Matija pa je razgrinjal rdeče obrobljeni list, čital, kakor je vedel in znal, pričenal vedno iznova, a poročilo je ostalo vedno isto. Bogve kdo ga je videl, ko je vasoval, povedal je županu in zgodilo se je, kakor je pričakovati. Ankina soba je zdaj zgoraj v nadstropju, oče župan vstaja po noči, odklepa duri in ogleduje krog hiše. Treba je časa, da se pozornost zmanjša in skrb uteče.

Dolgi dnevi so minevali, dolge noči so se vlekle kakor neprijetna golazen brez konca in kraja. Matija je hodil okrog bled in pobit kakor nedolžen obsojenec.

(Dalje prihodnjič.)

Matija in njegova ljubezen.

Spisal Milan Pugelj.

(Dalje.)

ozna jesen je prišla v deželo, ptice so že davno odletele na tuje, hladna jesenska sapa je trgala zadnje vele liste z vlažnih vej in vejic, ob večerih je vstajala iz zemlje gosta in umazanobela megla, se razlivala po močvirnati krajini kakor megleno morje in se včasih niti po dne ni umikala. Mrtvo življenje se je širilo vsepovsod, kakor prostrano grobišče je bila vsa ravnina, tiha, zapuščena, prepojena s turobo.

Takrat je bilo, ko se je napotil Matija po dolgem času prvič spet do svoje ljubice. Domačega pastirja, mladega in malopridnega pritepenca, je poslal na ogled in fant se ni izkazal neumnega. Povedal je, da se pod oknom, na katerem cveto rože, širi nizka in skoro vodoravna streha lesene shrambe, da leži lestva po dolgem ob kozolčevi levi strani in da je okrog županove hiše vse tiho kakor v grobu.

Matija je šel naravnost po cesti, ki je tonila v gosti megli, vlažna, tuptam blatna in ponekod posuta z nerodnim okroglim kamenjem. Mrtva in gluha je bila noč, tema gosta, da se je komaj videlo prestopiti, tišina grobna, da je bilo popotnika strah, pot brezkraina, da je komaj preostajalo upanje na konec.

Matija je bil vesel kakor popotnik, ki ljubi domovino in se vrača vanjo. Po dolgem in žalostnem času jo bo videl natanko tako lepo, kakor so mu jo slikali spomini, prav tako dobrodušno in vdano, kakor so jo predstavljale sanje tihih in samotnih ur.

Žive duše ni bilo od nobene plati. Ne voza, ne popotnika, ne nočne ptice, ne nočne živali, ne luči, ki bi svetila iz meglene dalje in prijazno pozdravljala. Kakor pokopališča so ležale male in siromaške vasi, ko je korakal potoma skozi nje. Ni bilo hiš na levo in desno, ne skednjev, ne kozolcev, ne shramb in ne kašč. Grobovi so stali ob obeh straneh, tu manjši, tam večji, vsi revni, vsi siromaški, z razpalimi strehami, z razbitimi okni, z zakajenimi, vijugastimi durmi. Niti psa ni bilo, da bi skočil na pot in zalajal.

Prišel je do zaželjene vasi že pozno v noč, ko je postala megla še bolj gosta in tako vlažna, da se je oprijemala obraza kakor mokra cunj. Zavil je preko polja in od strani se je bližal županovi hiši. Pod kozolcem je obstal in sedel na lestvo, ki je ležala po dolgem ob levi strani.

Okno nad shrambo je bilo še razsvetljeno, a skozi meglo se je zdelo oddaljeno kakor zvezde. Menda je še čula Anka, lepa in malo srečna Matijeva ljubica, nemara je oblečena ležala na postelji, sklepala roke pod bujolaso glavo, strmela z ogljenimi očmi v strop, enakomerno strmela kakor begun, ki leže za hip sredi nevarnega bega v smrečjo goščo in se potopi nemudoma v burno minuloost. Mogoče je mislila na Matijo, na ljubega in dobrega, in hrepenela v njegovo bližino, želela pod njegovo oblast kakor prognanec v zavetje neke nove, boljše domovine.

Matija je vstal, oprijel lestvo, jo zadel na rame in jo nesel pazno in varno proti shrambi. Tam na oglu je zalajal pes, ali utihnil je nenadoma in zamahnil z rjavim in košatim repom. Spoznal je svojega znanega gosta.

Matija je dospel do shrambe in naslonil ob njeno leseno in skoro vodoravno streho lestvo. Postal je za trenotek, pomislil malo, stopil do shrambnega ogla, da bi še za minuto poslušal in pogledal naokoli, ali obstal je nenadoma, kakor bi bil okamenel: nekdo je stal pred njim, dolg in suh moški, z zmečkanim klobukom na glavi, z rokami k sebi stiskajoč bogve s čim napolnjeni razcapani suknjič. Zgoraj širok kakor napihnjena žaba, spodaj tenek kakor komar je stal pred njim, dolge, preklam podobne in nekoliko naznotraj ukrivljene noge so se mu vidno tresle, izpod suknjiča je padlo nenadoma troje suhih gnjati.

„Za božjo Kriščevo voljo, molči!“ —

Matija je spoznal glas, stopil je bliže in pogledal v starčev kisli obraz.

„Hudo si se zredil, godec Brumen, kar se nisva videla.“ —

„Za božjo Kriščevo voljo, molči, Matija!“ —

Godec Brumen je šepetal, še troje kosov suhe svinjine je padlo izpod suknjiča, priklenjeni pes se je iztegnil po enem in ga pričel slastno obdelavati.

„Kaj si pa delal, Brumen, v shrambi?“ — je vprašal Matija, kakor bi se hotel kratkočasiti. „Ali si miši lovil?“ —

„Pogledal sem“ — je odgovoril in še vedno mu je manjkalo sape na vseh koncih in krajih — „malo sem pogledal!“ —

„Kradel si“ — je odgovoril tiho Matija. „Nazaj nesi!“ —

Brumen se je nekako poravnaval, kakor bi se prebujal iz spanja, sklonil se je, pobiral raztresene kose in ogledaval prislonjeno lestvo in Matijo.

„Tat si“ — je izpregovoril skoro začudeno Matija. — „Kdo bi si bil mislil, da si ti tat?“ —

Godec Brumen se je nenadoma vzravnal in vznemiril. Očitanje ga je razjezilo.

„Kaj si pa ti, kaj si pa ti?“ — je vprašal ježno in skoro glasno. „Slepar si, slepariš tod okoli!“ —

Matija mu je položil roko na ramo in ga miril.

„Kaj se jeziš, kaj se jeziš?! Samo molči, kakor bom jaz molčal, in pojdi zbogom!“

Godec Brumen je stresel Matijevo roko s svoje rame in polglasno mrmral kakor sam zase.

„Kakšna tatvina je to, če vzame berač bogatašu grižljaj mesa?! Kaj? Kaj je to tatvina!? Župnik na prižnici, svetnik že na tem svetu, so dejali, da še greh ni! In v katekizmu stoji črno na belem tako-le: Če ukradeš bogatašu grižljaj, ki ti je potreben za življenje, se nisi pregrešil!“

„Hodi zbogom“ — je rekel Matija, a Brumen je mrmral kakor medved. Pogledal je Matijo in roke s kvišku obrnjenimi dlanmi je iztegnil dokazujoč od sebe.

„Kaj pa misliš, da mi je za grižljaj mesa? Nazaj nesem, jutri pa stopim pred očeta župana in povem: tako in tako! A o tebi rečem, da si sleparil okoli hiše! He!“

In prav zlobnohudomušno se je nasmehnil.

„Pojdi, Brumen, in molči!“ — je prigovarjal Matija, sam je pobiral kose mesa in mu jih tlačil v naročje. „Lahko noč in molči, kakor bom jaz molčal!“ —

Brumen je mrmral, se počasi okrenil in odhajal za oglom. Matija je stopil k lestvi in plezal po njej više in više. V izbi nad shrambo je ugasnila nenadoma luč in okno se je pričelo rahlo odpirati. V tistem hipu je pritekel izza ogla nazaj godec Brumen, se ustavil pod lestvo in jo siloma stresel.

„Greš doli, slepar!“ — je klical polglasno in ježno — „ali mi greš takoj doli! A - a?“

Matija je obstal pri vrhu lestve in gledal začudeno vanj, ki je stal spodaj in pričel mahati z obema rokama okrog sebe.

„Kaj je to očetu županu, če mu odneseš grižljaj mesa, in kaj je to, te vprašam, če mu zapeljuješ edinega otroka, te vprašam?! A—a? Pošten sem, poglej me, preveč pošten in zato ne boš lezel skozi okno, kakor gotovo ne bo stara harmonika nikoli nova. Doli, slepar, ti pravim, in če ne greš, pričnem kričati na vse grlo!“ —

Matijo je izpreletela divja jeza. Skoro skočil je z lestve, oprijel godca Brumna in ga vrgel po tleh, da se je petkrat obrnil. Tam čisto tik stene je skočil zopet na noge, tipal okrog sebe po krepelu, najprej mrmraje pretil in pričel mahoma klicati na ves glas: „Slepar, slepar! Pomagajte!“ —

Dvoje, troje ljudi je letelo po stopnicah doli iz skednja, Matija je izginil nenadoma za oglom in utonil v megli. Še par minut se je razlegalo zamolklo kričanje, prešlo v govorjenje in se naposled brez sledu poizgubilo.

In že drugi dan je prišel bogataški župan in nagovoril pred hlevom Matijevega očeta.

„Kje imaš svojo kačjo zalego“ — je vprašal in razkoračil se je mož, junak po životu, pred starcem, ki mu je že starost globoko upognila hrbet. „Kje imaš fantalina, ki slepari okrog moje hiše, kadar počivajo vsi pošteni ljudje?“

Trdo so letele besede iz ust, kakor bi kresal z jeklom iskre iz kremenca.

„Kje imaš izprijeno seme? — Okrog kresa se je pretepal pijanec na moji veselici in včeraj je metal ponočnjak ob tla starca Brumna, ki ga je zavračal pri sleparjenju!“ —

Matijev oče, upognjen starec, je poslušal in bledel in se čudil.

„Zmotili ste se“ — je dejal. „Kakor Bog živi, tako gotovo ste se zmotili. Moj sin je bogaboječ, ne pretepač in ne ponočnjak. Reveži smo, in kar imamo dobrega na svetu, je poštenje!“

A bogataš župan se je jezil, in ko je odhajal, je klel kakor obseden.

In še isti večer je prišepal preko polja pijači vdani čevljar Jure, Matijo je ugledal za hišo in oddaleč mu je mahal s širokozakrivljeno palico.

Zopet je segal v malho, in ko se je približal, je izročil drobno in zlatoobrobljeno pismo.

„Kakor prvikrat“ — je dejal — „ravnotako!“ — In pričel je vzdihovati kakor bolnik. „Dolga je pot in mravlje so v nogah in ogenj v prsih!“ —

Matija je razgrinjal pismo, ga obračal in čital, šepetal in izgovarjal polglasno njegovo vsebino. Nič ni opazil, kako je pijani Jure slabovoljen odhajal. Kakor bi ga pahnili kdo nemudoma z livad v peščene puščave, kakor bi mu nekdo vzel vse, kar je imel lepega na svetu. Tisti, ki mu je Anka vse bogastvo in vsa sreča, nima več ne Anke, ne bogastva, ne sreče. Kakor oblak sredi neba je sam, zapuščen kakor hudodelčev grob, pozabljen kakor žalost sirot.

Šel je in pil do jutra. In ko se je dodobra upijanil, so mu stopile solze v oči, najbližjega sopivca je objel okrog vratu in govoril je z njim kakor s svojo dušo.

„Poslušaj, bratec“ — je govoril z mehkim in tresočim glasom — „in če si pošten in če imaš srce, jokaj z menoj! Dekleta imam, lepega dekleta, bratec, vitkega kakor jelka v gori, sladkega kakor greh, ljubeznivega kakor spomini na mrtvo mater. In rad ga imam z ljubeznijo, ki nima primere. In vse mi je, kar je dobrega na svetu, vse po vrsti: sreča, bogastvo, zadovoljnost, veselje in življenje. In tudi moje srce je ona in tudi moja duša. Jokaj, bratec, z menoj: pridejo in mi jo vzamejo. Pismo dobim, pismo od nje, in tam stoji zapisano, da ni več moja. To se pravi, da nimam od vsega tistega, kar je dobrega na svetu, ničesar! In ne bom nikoli imel. Nikdar biti srečen, nikdar zadovoljen, nikdar bogat, nikdar vesel, vedno brez srca, vedno brez duše — — — slišiš, bratec, prokletstvo? Vse dni kakor slepec brez vodnika, kakor umirajoč brez smrti!“ —

Solze so mu tekale iz oči kakor otroku, vstal je in bežal v noč in hodil okrog kakor izgubljenec. Ali opojnost pijače ni prinesla pozabljenja. Samo mamila je, prinašala nekakšno bolno, kakor s strupom nasičeno spanje, izgubljala se brez sledu in puščala za sabo večjo turobo, nego je bila tista, ki jo je našla.

In med ženske je šel. K tisti Grudnovi Zali se je vrnil, ki je bila z njim vred osramočena na davni nedeljski veselici. Še je bila rdeča in cvetoča, še se ji je lepo prilegalo zapletanje jezika, ali Matiji ni mogla dati ničesar. Kar je rekla in kar je storila, vse je bilo brez pomena, vse brez vpliva, šlo je mirno kakor veter in izginilo kakor on.

In tudi k Angeli je šel, k tisti, o kateri se je govorilo, da je najlepša v vasi. Da ima take lase kakor zrela pšenica, lica kakor vrtnice, da je vitka kakor lešča, ki je zrasla v enem letu sredi leščevja. In vsa lepa in mlada se je vnela zanj, ga vabila k sebi in ga objemala v dolgih zimskih večerih in mehkih spomladanskih nočeh. In tožila je včas:

„Glej, kako te ljubim in negujem, ti pa misliš drugam! Iz mojega naročja hite tvoje želje zanjo, na mojih grudih bije tvoje srce v zavrženi ljubezni za drugo. Pojdem, predragi, od tebe, da te ne vidim več in da te pozabim.“

Govorilo se je, da so njene besede kakor med, a Matije niso sladile. Brez moči so zvenele, živele same sebi, umrle brez spomina.

Zima je minila, dolga kakor večnost, dolgočasna kakor nadležna starka, mrzla kakor spomini na nesrečo. Že je skopnel sneg, prišla je spomlad in natrosila rož in zelenja in brstja in cvetja po dolinah in hribih, bližinah in daljinah. Vse je oživel, čez noč je prišlo življenje, kakor bi vstalo iz tal in se razmahnilo na vse vetrove. Dan za dnem je pripekalo solnce z večjo toploto, izpremenilo spomlad v poletje in žarelo kakor živ ogenj.

Takrat je bilo, ko se je razširila po vsej dolini vest o Anki, o srečni in bogati nevesti. Pravili so, da se poroči s tako bogatim Vlahom, da bi lahko nasul z njegovim denarjem vso cesarsko cesto, ki vodi sredi vlaških brd; in tudi tako so dejali, da je njen ženin sloveč gospod, doma iz Ljubljane, slaboten sicer, a imeniten, skoro tako in tako široko znan kakor povest o Robinzonu, samotnem otočanu.

Tudi Matija je slišal in verjel, kakor so vsi verjeli. Mračen in temen, kakor je bil, je postal mahoma še mračnejši, še globlje se je potopil v svojo morečo boleost, še bolj se je izgubljal v svojih brezciljnih in z obupom prepojenih sanjah. Do tistih časov je še posijalo kratko upanje, neznatno kakor žarek, ki se vkrade skozi razpoko v temno shrambo, a ljubeznivo kakor otrok med starci. Zdaj je bilo tako, kakor bi bilo tudi to umrlo. Ali dogodilo se je čudo.

Tisti večer, ko ga je dosegla novica, je sedel pozno v noč sam pred hlevom. Tišina je vladala že vse naokoli, vsa vas je počivala v mirnih poletnih sanjah, od nikoder ni bilo več korakov, ki bi se bližali in oddaljevali in gubili sredi lepe poletne noči.

Nenadoma — kaj je zalajal pes, kaj se hoče odtrgati z verige, kdo prihaja s tatinskimi koraki?

Matija se je začudil.

„Kaj te je prineslo, Jure?“ —

Pijanec Jure je stal pred njim, sklonil se k njegovi glavi in šepetal kakor pri izpovedi. Pijan je bil, ničesar ni spravil iz sebe.

„Tam stoji oreh“ — je pripovedoval — „ti veš, kje stoji?“ — In zagnal se je z desne na levo. „Mogoče ne stoji oreh, ampak jablana. No, vseeno. Drevo stoji, pa prav! In pod drevesom stoji

Malka, ali pa tudi sedi. Ali pa ne sedi in ne stoji, ampak semintja hodi. In tudi Malka ji ni ime, ampak Urša.“

Jure je zdrknil tik ob zidu na tla, na mestu zadremal in obenem smrčal, kakor bi se davil. Matija je vstal in je šel do drevesa.

„Ti?“ —

Stopinje so zastale, glas je zastal, tudi kri je kakor oledenela.

Anka je stopila izza debla, lepa in mlada in ljubezniva kakor davno.

„Poglej“ — je rekla — „pozabiti sem te hotela, pa ni mogoče. Neznana moč te nosi pred oči, srce je kakor zastrupljeno.“

Oklenila se ga je trepetajočega in vznemirjenega, ki mu je vzela sreča vse besede.

„In pomisli“ — je govorila — „poročiti me hočejo z drugim, a jaz hočem tebe!“ —

Sedla sta ob deblu in tako lepa noč se je širila naokrog kakor v tistih časih, ko je sedel osramočen in ranjen v njeni sobi, samemu sebi neznan in neumeven. Tudi to noč so peli murini in črički, tudi fantje so prepevali nekje daleč tam sredi doline in njih pesmi so se razlivale preko src kakor čudodeln balzam.

„Beživa“ — je rekla in oklepala se ga je, kakor bi ga pred nekom nevidnim branila — „bežala bova, tako sem sklenila! O polnoči te bom čakala, in kadar prideš, odidem na tvoji strani v tujino! Nekam daleč, nekam daleč, bogvekam, za srečo.“

Zdaj so še razžarela njena lice od nekakšnega svečanostnega navdušenja, vstala je naenkrat, pokazala roke in izpregovorila z odločnostjo kakor skala: „Delala bom!“ —

(Konec prihodnjič.)

Kot albatros . . .

Kot albatros razpel sem bela krila,
nad smehom morja plovem v sinjo dalj;
kot misel, ki je dušo zamračila
in ni ji dna in ne obrežnih skal.

Kot albatros v škrlatnem se požarju
tonečih, mročih zarij razgorim,
zgubim kot klic v šumečem se viharju,
kot v polju bojnem vzduh polneči dim.

Vojeslav Molè.

Matija in njegova ljubezen.

Spisal Milan Pugelj.

(Konec.)

Matija je sedel v hlevu na svoji postelji, strmel enakomerno v temo, ki se je širila okrog njega, in se topil v sanjah o lepi bodočnosti. Prišla bo kakor mogočna kraljica, delala čuda kakor največji svetniki in vse čudodelno izpremenila: žalost v veselje, grenkobo v sladkost, obup v izpolnjene želje.

Zunaj je lilo nepretrgoma in vedno huje, kakor bi se moralo še tisto noč izliti po dolini celo morje vode. Vsa krajina je bila zastrta od vseh strani kakor najhujša ječa in zdaj, ko se je storila noč, je bila tema tako gosta, da je videl popotnik komaj do pota, po katerem je hodil.

Ko je bila ura devet, je Matija odšel. Star ogrtač je ogrnil, dežnik je razpel nad glavo in nagloma je imel vas daleč za seboj. Čisto prazna je bila cesta, voda je tekla vse križem po njej, ponekod je bila izprana, da je štrlelo kamenje iz nje, ponekod blatna, da so se vdirale noge skoro do gležnjev. Po jarkih na desno in levo je šumela in drla kalna in umazanopenasta dežnica kakor nora in kakor bi se ji mudilo tisto noč še bogvekam.

Po travnikih in njivah, koder so stale mestoma večje in ponekod manjše luže in mlakuže, so se oglašale tuintam race-pahtarice, divje vodne ptice, ki so se veselile dežja in povodnji. Rezek je bil njihov glas, skoro oduren, zvenel je skozi deževje kakor krik samopašnega in pogubnega veselja. Semintja je stala globoče v doline že od vode zalita siromaška vas, prebivalci so se vozili s čolni med bajtami in razsvetljevali noč s prasketajočimi in krvavordečimi bakljami. Tudi peli so: dolgo nabožno pesem o povodnji s čudozavlečenimi zlogi in prosili v njej Boga in svetnike, da bi odprli podzemske votline, ki naj bi požrle vodo.

Matija je hodil naglo in tam, kjer se je sekalo troje potov, je srečal voznika, čokatega človeka, z veliko svetiljko v naročju.

„Isto pot imava“ — je rekel Matija — „ali bi ne smel prisesti?“

Tujec je ustavil voz in je posvetil v Matijev obraz.

„Če si pošten, prisedi“ — je rekel in Matija je skočil na voz. „Če pa imaš slabo misel, pa vedi, da sem mesar in da zmorem bika in merjasca in bi me ne bilo tebe strah!“

Konj je zavil s ceste na stransko pot, voz je tekkel po mehkiem blatu brez ropota dalje, dež je lil curkoma in odskakoval enakomerno od voza in konja.

„Po teleta grem“ — je rekel mesar in se poravnaval v vozu. „Naj bo lepo vreme ali ploha, ljudje morajo živeti.“

Matija je molčal in mislil na Anko, ki sloni menda na oknu, kakor je obljubila. Nje ni strah dežja in povodnji, hrabra je in pogumna kakor junak. V spodnji sobi je, tiho se je vtihotapila vanjo, ko so bili že vsi pospali, in zdaj sloni pri temnem oknu in strmi v nevihto in noč. Strmi in misli na Matijo, ki hodi sredi neurja, brodi vodo in želi k njej kakor otrok k materi.

„Po tej dolini“ — se je oglasil mesar — „so živeli včasi hudobni ljudje. Še nedolgo tega. Moj rajni oče se je peljal nekoč, pa ga napade rokovnjač. Na voz skoči in ga pograbi. Ustavi konja, pobere denar in izgine sredi noči.“ — Prenehal je in, kakor da bi bil pozabil, kaj je pravil, je vprašal: „Kam greš pa ti?“ —

„Bolezen“ — se je izgovoril Matija — „bolezen je med sorodniki. Tudi bolezen ne vpraša po vremenu: kadar se ji zljubi, potrka na duri!“ —

Molčala sta, in kjer so se vnovič cepila pota, se je Matija poslovil.

„Nisi dosti prida“ — je rekel mesar — „preveč molčiš. Potepuh menda!“ —

In z bičem je švrknil po zraku, kakor bi ga hotel doseči.

Matija je hodil krepko dalje in tam, kjer se je pot nekoliko znižala, tam je stala preko nje voda, ki je segala do gležnjev. Na tistem mestu je bil že poplavljen ves svet na levo in desno že tako visoko, da je segala vodna gladina do pota, ki se je dvigal za otroka visoko iz njega.

Matija je brodil vodo, in ko je dospel na višje mesto in na nepoplavljeno in blatno pot, je srečal človeka, ki je sedel na kantonu in menda dremal. Glavo je imel skoro čisto na kolenih. Stopil je k njemu in ga pogledal.

„Kaj si ti, Jure?“ — Spoznal je pijanega starca, stresel ga je za rame in ga skušal spraviti na noge.

Jure se je prebujal, se postavil počasi pokonci in pričel stopati dalje s težkimi in negotovimi koraki.

„Utrudil sem se, sredi pota utrudil“ — je pravil Jure z malomarnim glasom — „pa sem mislil, da bi malo zadremal, malo si odpočil na kantonu.“

Zazdehal je, se napol opotekel in pogledal Matijo.

„Kam pa ti?“ — je vprašal. „A? K dekletu, kaj? Ampak te ne bo vesela, ko boš premočen kakor miš!“ —

Šla sta dalje in Jure se je skoro enakomerno opotekal.

„Kaj si pa zamišljen?“ je vprašal vnovič. „Kajpada, zamišljen! Jaz sem bil tudi zamišljen, ko sem hodil k dekletu v vas. K tisti Balohovi Mani, ki je mlada umrla. V prsih jo je pričelo ščipati in gristi, pa je bilo naenkrat po njej. Veš, iz Ljubljane ti pride gosposki falot in ti jo omami, tako omami, da ni več za rabo. Kar pride iz Ljubljane, ni nikoli nič prida: tako ti pravim! Naenkrat je bilo po njej. Pustil jo je, kakopa, in bolezen je prišla. Jaz sem se pa jezil in sam hudiman mi je premotil pamet: vzel sem to babo, ki jo imam!“ —

Jure se je jezil nad ženo, Matija je mislil svoje in ga ni poslušal. Pri prvi stranski poti sta se poslovila. Jure je rekel, da gre spat v bližnjo vas, a ni šel; na cesti je zadremal in umrl kakor pijanec: utonil je v obcestnem jarku. Matija pa je korakal dalje.

Kam pojdeti, je pomislil. Pri oknu čaka zdaj Anka, gleda pazno v noč, pozorno prisluškuje, kdaj udarijo na uho pridržani koraki. Kadar pride do nje, se ga bo oklenila skozi okno, dvignil jo bo in jo spustil tik sebe na tla. In odšla bosta. Tja naravnost proti severu jo bosta krenila, do jutra prideta do železniške postaje in odpeljeta se z vlakom v tujino. In tam daleč v tujini napravita dom, čisto majhen dom, a srečen. Delal bo, ker je rojen človek za delo, vse bo preskrbel on, ker je moški rojen za skrb in ženska za ljubezen in družino.

Od nekoč daleč, mogoče iz tiste vasi, kamor se je napotil pijani Jure, je brnela pozna ura. Plaho, nekako pridušeno se je razlegala naokrog, zdelo se je, kakor bi oznanjali svoj čas ponočni strahovi. Od nikoder ni bilo drugega glasu, le dež je plesketal po lužah naokoli, lil enakomerno na pot, lil po dežniku, da se je zdel težak kakor brema.

Matija se je spomnil sladkih ur, ki jih je preživel tik Anke. Tistega večera, ko je bil prvikrat v njeni sobi, ko ga je objemala tako dobrohotno in rahlo kakor sapica poletnega večera težke cvetove krvavordečih rož. In pozneje, ko je bil nekoč pri njej, ko je gorela kakor plamen. Ko ga je poljubovala divje in vroče in mu prisegala

svojo ljubezen in zvestobo. In tistega, ko je sedel sam in jokal po njej. In onega, ko se je vrnila. Vrnila in ga povabila na to pot, ne oziraje se na naliv⁴ in nevihto, ne misleč na blisk in grom, ki bi razsajal pod nebom, kakor bi se bila izpremenila v pekel nebesa sama.

In lilo je dalje. Zdaj se je znižala nenadoma pot. Matija je zabredel v mlako in brodil po njej dalje. Dežnik je zaprl in tipal z njim po jarku, da bi ne zgrešil poti in padel vanj. Vedno globočje so postajale luže, voda je segala že više od gležnjev. In nenadoma se je povzpela do kolena, ali že pri tretjem koraku upadla. A izgubila se ni več.

Matija je postajal truden. Noge so bile težke kakor les, ki se napoji z vodo, život skoro boleč, kakor bi ležalo na ramenih veliko breme. In tudi glava je postajala okorna in težka. Skloniti se je hotela nekam doli, nekam se nasloniti in malo počiti. Ali to pot je bil daleč čas pokoja. Bdeti je bilo treba, zmagovati nad samim seboj, biti silen in neutrudljiv kakor junak.

„Anka je lepa“ — je mislil Matija. „In tudi resnično me ima rada. Hoče, a ne more me pozabiti. Ljubezen je priklenjena k srcu kakor z verigo. Bogataši in sloveči ljudje se ženijo krog nje, ona pa pride do mene o polnoči in me pokliče s seboj tja daleč, kjer bova samasvoja. Kjer ne bo zavistnikov, kjer ne bo strahu pred ljudmi, kjer bo zadovoljnost in sreča.“

Zopet je postajala globočja voda, ki je preplavljala pot. Vedno više se je vzpenjala, visoko nad kolena je že posezala, nenadoma je pričela izpodnašati. Zdaj je zanašala na levo, zdaj na desno, zdaj se je skoro resnično dvignila; ni bilo več mogoče bresti, plavati je bilo treba. In Matija je vrgel dežnik od sebe, potisnil klobuk tesneje na glavo in se spustil po gladini.

Izpočetka je šlo naglo, skoro hitreje, nego bi bil hodil. In tudi utrujalo ni tako plavanje kakor hoja po mlakužah in blatu, ki se je udiralo in oprijemalo kakor maslo. Ali obleka se je preveč napila vode, čevlji⁵ na nogah so postajali pretežki, zdelo se je, kakor bi bili iz svinca. In čutiti je bilo, da je pod vodo neka neznana moč, podobna strahu ali zlobnemu duhu, ki poseza po telesu z ledeno-mrzlimi rokami, vleče k sebi v dno in nekako omamlja. Kakor bi dihal v obraz obenem nekakšen vonj, ki utruja in uspava.

Priplaval je v vejevje košate jablane, ki je molela iz vode. Oprijel se je vej, povzpел se iz vode do njih, sedel nanje in si hotel odpočiti.

„To je jablana“ — je rekel ves zasopel, skušal videti v temi in otipaval z rokami. „To je tista jablana, ki stoji ob poti. Nisem zgrešil smeri dozdej in tudi poslej bo treba paziti. Naravnost proti severu leži vas, višje leži tam zemlja, kmalu mine nerodni boj s ploho in vodo.“

Dež je ponehaval. Manj in manj se je čulo enakomerno pleketanje po vodni gladini, bilo je, kakor bi se bolj in bolj oddaljevalo. Čisto rahlo pršenje se je še slišalo kakor spomladi meseca maja, ko pada pohleven dežek po nežnih in sočnozelenih spomladanskih travicah.

„Še malo bo treba plavati in pridem na kopno.“ —

Matija se je spustil po gladini in plaval z novimi in čilimi močmi dalje. Izpočetka se mu je zdelo, kakor bi mu pomagala voda sama, z lastno močjo bi ga vzdrževala na višku in ga nesla naprej. A vse se je nenadoma izpremenilo. Kakor bi se hotela igrati z njim in ga namenoma zadrževala, kakor bi ga bila zopet zasledila tista že prej opažena neznana moč, ga oprijemala s stoterimi ledenomrzlimi rokami, ga vlekla k sebi v dno in mu obenem dihala v obraz tisto utrujajočo in uspavajočo sapo.

Noge so pričele zaostajati, silile so v dno, kakor bi visel na njih svinec. In trde so postajale, okorne, kakor bi ne bile iz mesa, ampak iz česa drugega, vsaj tako trdega kakor hrastovina.

Matija je napel vse moči, plaval siloma dalje in se skušal med velikim trudom zamamiti. Predstavljal si je Anko, njeno glavo, ki je lepa, okrogla in pokrita s težkimi črnimi lasmi, njene temne oči, ki leže pod čelom kakor dva čarodeja, njene polne in rdeče ustne, ki so take kakor sočna jagoda. Njen život, ki je visok in veličasten in zapeljiv, njene grudi, ki so polne in lepe in sveže kakor nedotaknjena jabolka. Njene roke, ki so mehke in njih objemi mamijo kakor opoj čarodeja.

Oblaki pod nebom, prej spojeni v eno samo neprodarno plast, so se pričeli redčiti, trgati, drug drugemu umikati, oddaljevati se nekam čisto počasi kakor prenaveličani bivanja na istem mestu. Tam na vzhodni strani se je nenadoma prikazal košček neba, svež in čist kakor umit. Tudi zvezda se je pokazala, ena sama in majhna kakor nova srebrna desetica. Dež je prenehal popolnoma, ozračje se je izčistilo, hladna sapa je pihala nad vodo in tema sredi nje se je nekoliko razredčila.

Matija si je zaželel odmora. Da bi molęlo kje v bližini iz vode dovolj močno drevo, bi plaval do njega in se odpočil v njegovih vejah, zakaj plavanje je postajalo vedno težje in težje.

Tista neznana moč, ki se je zdelo, da plava pod njim in se ga oklepa s stoterimi rokami, je postajala jačja in jačja in je vlekla odločno k sebi v dno, tista uspavajoča sapa, ki jo je dihala v lica, je bolj in bolj omamljala. In noge so resnično okorele. Kakor iz lesa so bile, komaj jih je bilo še mogoče pregibati v kolenih in stegnih. In tudi v roke je prihajala enaka trudnost. Nekaj bolečega se je naseljevalo v rame in komolce, razbolevalo se tam vedno huje in bolelo nazadnje kakor stare rane.

Oblaki so se razhajali na vse strani in že skoro vse nebo se je razgrnilo. Zvezde so gorele po njem, večje in manjše so trepetale na vseh koncih in krajih, srebrno in zlato se lesketale in se tuintam utrinjale. Tudi mesec se je prikazal. Tam daleč čisto na zapadu je visel srebrni srp in sipal po zemlji vodene in rahle žarke.

Zdaj se je videlo daleč naokoli. Kakor široko blatno jezero je bila vsa krajina. Vrhovi drevja, ki je raslo ponekod v večjih množinah, mestoma v manjših in tuintam posamezno, je molelo iz mirne gladine kakor zeleni in majhni otoki. Tam daleč se je videla suha zemlja kakor oddaljen breg in vabila kakor nevesta. To je bilo tisto gričevje, ki se je vzpenjalo na severu više in više in prehajalo naposled v visoke gore.

Matija se je mučil z vsem trudom, gledal proti drevesu, ki je molelo visoko in mogočno ob levi strani iz vode, in krenil proti njemu. Ko je došel trudoma do njega, se je povzpел z zadnjimi močmi na njegove močne veje in obsedel na njih kakor mrtev. Težko je dihal, nagnil glavo na stran, se oklepal z rokami debela in zatisnil oči.

Spodaj pod njim se je zajedala voda v bližnje vejevje in enakomerno pošumevala, kakor bi pripovedovala neznane zgodbe. Mrzla sapa se je zaganjala v vrh, ga zibala semintja in otresala z listja debele vodene kaplje, ki so padajoč v vodo glasno plesketale.

Matija je skoro hropel od truda in napora, dvigal kvišku težko glavo, odpiral siloma trudne oči, z napol mrtvo roko odmikal vejo, ki mu je zapirala pogled v daljavo, in strmel daleč tja, kjer se je zajedala voda v breg in se vzpenjala po njem kakor željna njegove posesti.

Še daleč je bilo treba plavati, še pred jutrom dospeti do cilja, ki je postajal skoro nedosežen. Ali mikal je še vedno, zmerom prijazneje vabil, vedno večje je bilo hrepenenje, ki se je dvigalo do njega. Gorelo in žarelo je po prsih kakor morje žerjavice, oprijelo se je duše kakor orjaška dlan, jo stiskalo in hotelo siloma iztrgati,

odnesti nekam daleč, nasititi z nečim tako sladkim kakor prepovedana ljubezen.

Matija se je oprijel vnovič debela z obema rokama, glava je omahnila drugič v stran, oči so se trudno zaprle in bilo je, kakor bi se nenadoma vse izpremenilo: voda bi se odtekla, solnce bi posijalo sredi neba, mesec majnik bi prišel v deželo, ptiči bi peli vsekrižem in rože cvetle, kakor bi šlo za stavo.

Po ravnini, po prostrani in cvetoči kakor vrt najlepših mladostnih sanj, bi šetala Anka in lepa bi bila od vrha do tal kakor svetnica. Kakor mak so njena lica, kakor jagode njene ustne, kakor srebrni zvonci zveni njen smeh in njeni zobje so podobni dragocenim biserom, ki leže med skrivnostmi in zakladi morskega dna. Preko poljane gre in rože se sklanjajo pred njo kakor pred kraljico in kakor je zapisano v pesmi.

Nevesta je Anka in srečni ženin je Matija, devet voz drči po beli cesti in svatje pojo kakor zvonovi. In godec Brumen igra, kakor še ni nikoli igral. Srce omamlja njegova godba, skrbi odpihuje kakor veter obcestni prah, ki se je oprijel drevja. Iz vseh vasi so prišli gledalci in tudi pretepač Jaka je prišel in kakor berač, ki prosi milodarov, sedi na obcestnem kantonu z zavistjo v duši, ki peče kakor ogenj.

Po devetih cerkvah naokrog zvone zvonovi, kakor morski valovi se zgrinjajo mogočni odmevi preko ozračja proti severu in jugu in vzhodu in zahodu. Zastave vihrajo s hiš, mlaji stoje ob poti, koder se vozi bogataška nevesta.

Gostija je velika, kakor bi se možila grajska hči. Matija sedi tik neveste, ki je lepa kakor kraljica iz čarobnih povesti, pije sladkobo njenega pogovora, gleda v tolmune njenih globokih oči in boža njene roke, ki so mehke in bele kakor lilijni cvetovi.

In glej! Ko jo hoče objeti, se izkaže zavist in sovraštvo. Zavistnik Jaka je, ki mu je izpodmaknil stol in ga osramotil. Matija omahne in pada. Ne udrže ga tla, ne udrži ga zemlja, zavistnikovo prokletstvo ga tira dalje in dalje. Noč je okroginokrog, pošasti plavajo preko nje, segajo po njem s tisočerimi ostudnimi rokami, grohočejo se zoprno in odurno, pljujejo v njegov obraz in prepevajo brezbožne pesmi. Pada Matija in pade: valovi kalne in umazane reke se razgrnejo pod njim, zašumijo in se zapenijo z žoltimi penami, hlastnejo po njem kakor gladne zveri in ga požro s svojimi mrzlimi žreli.

* * *

Jutro se je delalo, ko se je ozrla lepa Anka zadnjič skozi okno, pogledala na desno in levo, strmela v daljo, stiskala blede ustne in pridrževala solze, ki so silile iz oči.

Svet je bil tam višji, tja ni bilo vode, le samotne deževne mlake in luže so stale raztresene po njivah in travnikih.

„Kaj se je prestrašil dežja, da si ni upal na pot, kaj se je bal pocestnega blata, da bi si ne omazal svojih nedeljskih čevljev in oškropil svoje prazniške obleke?“ —

Zbledela so lica bogataške Anke, posinjele so ustne, stisnile so se mehke in okrogle pesti.

„Kaj je to ljubezen, ki se ne boji ne ognja, ne vojske, ki je tako močna, da ni na svetu moči, ki bi jo premagala!“ —

Po vsem životu je trepetala kakor mrzlična, z nogo je topotnila ob tla, zadnje solze so zdrknile po licih, nenadoma so se zaiskrile temne oči v jezi in strasti, govorila je in proklela tistega, ki je zaradi nje umrl mlad in v cvetu življenja.

„Proklet ti, ki si varal mojo sveto ljubezen, ki je gorela kakor sveča na oltarju, ki si uničil mojo mladost, ki je žarela kakor roža v maju!“

Govorila je in ga proklela.

Pesem brez besed.

V kristalni čaši rože so umrle,
za snežnim lesom je ugasnil dan.
Oči so tvoje tihe se zazrle
v večerno rožnokrvavečo stran.

In brez besed pogledi govorijo
kot tožna pesem poznih, poznih dni
in brez besed ti misli hrepenijo
po veri, ki nazaj je ni in ni.

In brez besed so vse vezi se strle
in moja je spustila tvojo dlan.
V kristalni čaši rože so umrle,
za snežnim lesom je ugasnil dan.

Vojeslav Molè.